

Dalyvumo vertinimas asmenims, patyrusiems onkologinę ligą ir jos gydymą

Neringa Čiakienė, POLA direktorė

POLA
Pagalbos onkologiniams
ligoniams asociacija

Kartu sveikti lengviau

POLA – Pagalbos onkologiniams ligoniams asociacija

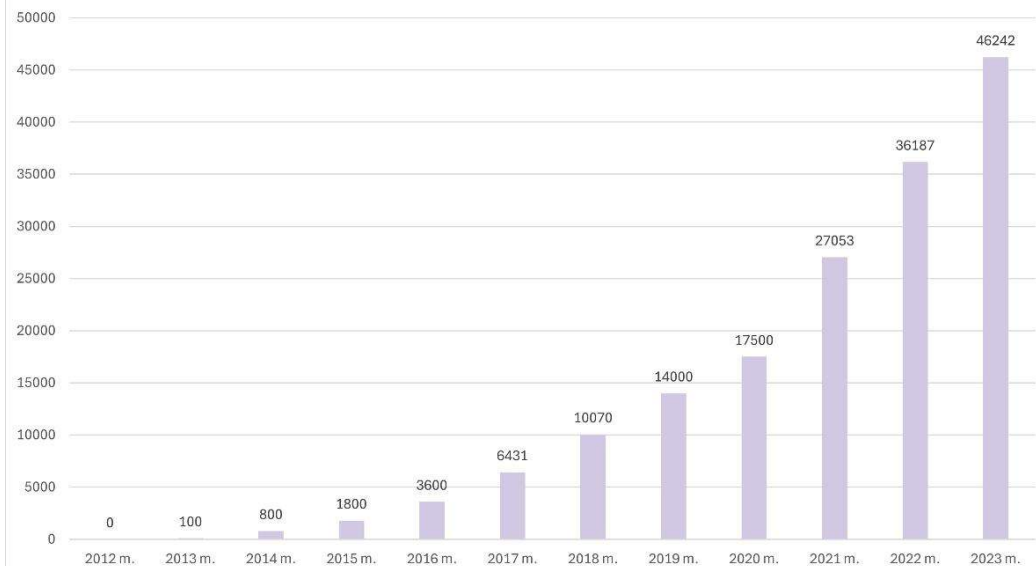

€0.00

Pirmiausia įsidėkite į pirkinių krepšelį POLA kortelę. Kitame žingsnyje paprašysime Jūsų užpildyti kortelės anketą ir prisegti onkologinę diagnozę patvirtinančius dokumentus. Dėmesio! Į krepšelį galima įsidėti tik vieną kortelę.

Į krepšelį

POLA kortelės turėtojų skaičiaus augimas

- Padedame daugiau nei **55 000** onkologinių pacientų ir jų artimųjų
- Kiekvieną mėnesį **+ 837 nauji** POLA kortelės turėtojai
 - ✿ tų pačių rūpesčių ir džiaugsmų vienijama bendruomenė
 - ✿ mažesnė finansinė našta dėka susitarimų ir partnerysčių (174 partneriai)
 - ✿ teigiamos emocijos dėka kvietimų į kultūros renginius (32 partneriai)
 - ✿ patarimai sprendžiant aktualius socialinius, teisinius mitybos, emocinės savijautos klausimus
 - ✿ geresni gydymosi rezultatai dėka tęstinės edukacijos
 - ✿ įtraukimas į viešojo valdymo sprendimus, jų inicijavimą

Onkologinė liga, jos gydymas turi ilgalaikį poveikį darbingumui

Lietuvoje:

- Apie 110 tūkst. gyvenančių onkologinės ligos diagnoze, per metus – 18 tūkst. naujų atvejų, daugiau kaip pusė atvejų diagnozuojama III-IV stadijose, kai liga yra metastazavusi.
- XVI skyriuje „onkologinės ligos“, bazinis dalyvumui dažnai nustatomas atsižvelgiant į TNM sistemą, atsižvelgiant į ligos stadiją ir išplitimą, tačiau svarbu vertinti KOMPLEKSIŠKAI įvertinant liekamuosius reiškinius – šalutinius poveikius ir gretutines ligas, dažnai sukeltas patirto gydymo. **Paliatyvią pagalbą gaunantiems asmenims – vadovaujantis 4 priedu, nustatomas sunkus neįgalumas (dalyvumas 0 proc.)**

Remiantis tarptautiniais tyrimais:

- Apie 30–60 % vėžį išgyvenusių asmenų susiduria su ilgalaikiais šalutiniais poveikiais, liekamieji reiškiniai priklauso nuo vėžio tipo, gydymo būdo (chirurgija, chemoterapija, radioterapija, imunoterapija), amžiaus ir gretutinių ligų.
- Vidutiniškai apie 30–40 % pacientų, kurie buvo darbingame amžiuje gydymo metu, nebegrįžta į darbą per 5 metus po diagnozės.

Dažniausi ilgalaikiai šalutiniai poveikiai:

- Nuovargis: apie 30–50 % pacientų patiria lėtinį nuovargį po gydymo praėjus metams ir ilgiau.
- Kognityviniai sutrikimai („chemo-brain“): 15–35 % pacientų skundžiasi dėmesio, atminties ar koncentracijos sunkumais.
- Nerimas, depresija, potrauminis streso sutrikimas: 20–30 % pacientų.
- Neuropatija, lytinė disfunkcija, hormonų pusiausvyros sutrikimai, širdies ar plaučių pažeidimai: dažnai keli sutrikimai vienu metu.

Lietuvoje per maža dalis onkologinę ligą patyrusių asmenų turi nustatytą prarastą darbingumo lygį, nustatomas per mažas prarasto darbingumo lygis

Šalis	Darbingumo praradusių onkologinių pacientų dalis	Dažniausias darbingumo netekimo lygis
Vokietija	~35 %	40–60 %
Suomija	~30–40 %	30–55 %
Prancūzija	~40 %	40–60 %
Lietuva	~25–33 %	30–55 %

SVARBU:

- Nustatant bazinį dalyvumą, svarbu įvertinti kriterijus ne tik pagal XVI skyriuje „Onkologinės ligos“ pateiktą informaciją, bet ir pagal gretutinius sveikatos sutrikimus: I skyrius „Nervų sistemos ligos“ (sutrikusi koordinacija ir pusiausvyra, sumažėjusi galūnių raumenų jėga); V skyrius „Kvėpavimo sistemos ligos“, VI skyrius „Kraujotakos sistemos ligos“, VII „Virškinimo sistemos ligos“ (keista, kad neapibrėžtas išmatų nelaikymas), VIII skyrius „Urogenitalinės sistemos ligos“ (Šlapimo nelaikymas ir susilaikymas), XII skyrius „Kraujodaros sutrikimai“, XIV skyrius „Judėjimo ir atramos aparato ligos“; XV skyrius „Ligos, traumos“ (randai, judesių apribojimas dėl limfedemos, neuropatijos)

Neurologiniai ir kognityviniai sutrikimai („chemo brain“)

- **Sumažėję gebėjimai** susikaupti, įsiminti informaciją, logiškai mąstyti
- **Sulėtėjęs sprendimų priėmimas, reakcijos laikas**
- **Nesugebėjimas dirbti aukštos atsakomybės, intelektinio ar daug informacijos reikalaujančio darbo**
- **Emocinis labilumas** (greita emocijų kaita, padidėjęs jautrumas, dirglumas)

Kvėpavimo sistemos sutrikimai

- **Plaučių pažeidimai (toksinė, radiacinė, imunoterapinė pneumonija)**, sukelti taikyto gydymo: dusulys (ypač fizinio krūvio metu), kosulys, nuovargis;
- **Plaučių fibrozė**: ilgalaikis chemoterapinių ar biologinių vaistų vartojimas gali sukelti lėtinį, progresuojantį plaučių randėjimą, dėl kurio blogėja kvėpavimo funkcija

Širdies ir kraujotakos sistemos sutrikimai

- **Gydymo sukelta kardiomiopatija; arterinė hipertenzija, Tromboziniai sutrikimai ir embolijos** (ypač po hormoninės terapijos, porto kateterių naudojimo), **Perikarditas, Aterosklerozės progresavimas ir kraujagyslių senėjimas, Širdies ritmo sutrikimai.**

Urogenitalinės sistemos sutrikimai

- **Šlapimo ir (ar) išmatų nelaikymas** (dalinis arba visiškas):
 - Po dubens srities radioterapijos, prostatos, gimdos, tiesiosios žarnos, šlapimo pūslės operacijų
- **Šlapimo takų infekcijos** – dažnos dėl silpnos imuninės sistemos ar kateterizacijos
- **Lytinės funkcijos sutrikimai** (impotencija, makšties sausumas, skausmingi lytiniai santykiai)
- **Menopauziniai simptomai** (net ankstyvame amžiuje) po hormonų terapijos ar chirurginės menopauzės:
 - Karščio bangos, nemiga, nuotaikų svyravimai, kaulų tankio mažėjimas
- **Pooperacinės komplikacijos** po gimdos, kiaušidžių ar limfmazgių pašalinimo

Judėjimo aparato ir raumenų-skeleto sistemos sutrikimai

- **Kaulų struktūros silpnėjimas** (osteoporozė, osteonekrozė) – dėl chemoterapijos, hormonų terapijos ar imobilizacijos
- **Stuburo problemos** (pvz., metastazės ar kaulų tankio sumažėjimas sukelia skausmą, stuburo lūžius) sukelia apribojimus ilgai stovėti, sėdėti, dirbti fizinį darbą
- **Limfedema** (rankų, kojų tinimas) po limfmazgių pašalinimo – riboja judrumą, sukelia skausmą

Bendras fizinis silpnumas ir sumažėjęs atsparumas

- **Lėtinis nuovargis** (vienas dažniausių ir sunkiausiai išmatuojamų, bet labiausiai ribojančių simptomų)
- **Imuninis silpnumas**, dėl kurio yra :
 - Padidėja jautrumas infekcijoms (ypač virusinėms, kvėpavimo takų ligoms)
 - Ilgesnis sveikimo laikas nuo kitų ligų, reikalaujantis papildomų poilsio ar gydymo dienų
 - Dažnas negalėjimas tęsti darbo ritmo dėl paūmėjimų, silpnumo, anemijos ar šalutinių gydymo reiškinių

Atkreipti dėmesį į taikytus gydymo būdus, sukeliančius specifinius ilgalaikius liekamuosius reiškinius

Gydymo metodas	Ilgalaikiai padariniai (fiziologiniai / funkciniai)
Chirurgija	Pašalinus organus: judesių apribojimai, limfedema, negalima kelti svorių, virškinimo sutrikimai
Chemoterapija	„Chemo brain“, neuropatija, anemija, infekcijų rizika, ilgalaikis nuovargis, padidėjusi rizika širdies ir kraujagyslių pažeidimams, didesnė antrinių navikų rizika
Radioterapija	Fibrozę (plaučių, žarnyno, šlapimo pūslės), nelaikymas, randėjimas, lėtiniai skausmai, padidėjusi rizika širdies ir kraujagyslių pažeidimams, didesnė antrinių navikų rizika
Hormonų terapija	Kaulų retėjimas, depresija, lytinės funkcijos sutrikimai, metaboliniai pokyčiai, cukrinio diabeto rizika
Imunoterapija	Autoimuniniai reiškiniai (pvz., tiroiditas, artritas, miokarditas), lėtiniai uždegiminiai procesai

Klausimyno pildymas

- Prieš pradėdant pildyti klausimyną, informuoti, kad kalbėti reikia išsamiai, o ne sakyti, kad į klausimus atsakinėtų tik taip arba ne;
- Klausimus formuluoti atsižvelgiant į ligos kontekstą, užduoti patikslinančius klausimus, prašant vertinti laiko kontekste iki ligos ir dabar
- Sudaryti galimybę peržiūrėti užpildytą klausimyną

Pvz. Vertinamas punktas: **1.14. Sensorinis jautrumas**. Galimas klausimas: „Ar po gydymo jaučiate pakitusią reakciją į garsus, šviesą, prisilietimus ar tam tikrų medžiagų/maisto tekstūrą? Ar tai trukdo jūsų kasdieniam gyvenimui?“

Atsakymas

„Ne, jokio jautrumo nepastebiu“

„Taip, kartais jaučiu jautrumą šviesai, garsui ar prisilietimui, bet tai netrukdo man atlikti įprastų veiklų.“

„Taip, jaučiu stiprų diskomfortą nuo šviesos, garsų ar rūbų prisilietimo, dėl to sunku būti viešumoje ar atlikti buitines darbus“

„Negaliu dėvėti įprastų drabužių, nevalgau kai kurių maisto produktų, vengiu išeiti iš namų dėl sensorinių dirgiklių“

Paiškinimas

Nėra funkcinų apribojimų

Nedidelis pojūčių pokytis, be kasdienio poveikio

Sensorinis jautrumas riboja socialinį ar funkcinį dalyvumą

Smarkiai paveiktas kasdienis gyvenimas, reikalinga pagalba

Pagalbos poreikis

✅ Nėra pagalbos poreikio

⚠️ Nedidelis pagalbos poreikis (jei nuolatinis ar progresuojantis)

● Didelis pagalbos poreikis

● Didelis pagalbos poreikis

Klausimyno pildymas

Pvz. Vertinamas punktas: **2.11. Kūno suvokimas ir orientacija aplinkoje (namuose ir kitoje erdvėje).** Galimas klausimas: „Ar po gydymo pastebėjote sunkumų orientuojantis aplinkoje – namuose ar viešose vietose? Ar sunku suvokti kūno padėtį, pusiausvyrą, atstumus, ar kada nors pasimetate pažįstamoje aplinkoje?“

Atsakymas

„Ne, viskas kaip anksčiau – orientuojusi gerai.“

„Kartais pamirštu, kur padėjau daiktus, ar jaučiuosi sutrikęs(-usi) naujoje vietoje, bet tai netrukdo man kasdienybėje.“

„Po gydymo dažnai jaučiu pusiausvyros sutrikimus, netiksliai įvertinu atstumus, kartais net pasimetu pažįstamoje aplinkoje.“

„Negaliu savarankiškai orientuotis – painioju vietas, prireikia lydinčio asmens išeinant iš namų, bijau griūti.“

Paaiškinimas

Nėra sutrikimų ar pokyčių.

Lengvas kognityvinis ar orientacijos sutrikimas.

Sutrikęs kūno suvokimas, orientacija, trukdantis veiklai.

Esminis apribojimas funkcionavimui, reikia priežiūros.

Pagalbos poreikis

Nėra pagalbos poreikio

Nedidelis pagalbos poreikis

Didelis pagalbos poreikis

Didelis pagalbos poreikis

Svarbios aplinkybės ir gyvenimo kokybės apribojimai, atliekant dalyvumo vertinimą

Net ir tada, kai onkologinė liga remisijoje, pacientai dažnai patiria daugiaplanį sveikatos ir funkcinių gebėjimų sumažėjimą, tai:

- Apriboja jų darbo galimybes – galimas tik nepilnas sugrįžimas į profesinį gyvenimą (pvz., tik 0,5 etato galimybė dirbti);
- Dažni sveikatos paūmėjimai, nuolatinė priklausomybė nuo medikamentinio ar ambulatorinio gydymo apsprendžia nenuolatinį darbingumą;
- Sumažėjęs fizinis pajėgumas ir emocinis atsparumas apsprendžia būtinybę keisti darbo pobūdį ar profesiją;
- Ilgalaikis gydymas ir nedarbingumas pablogina finansinę padėtį;
- Nerimas, įtampa daro įtaką jų psichologinei būklei ir visaverčiam socialiniam dalyvavimui, didina socialinės atskirties riziką

Sulaukus prašymų pervertinti, pakeisti išvadą, sprendimą priimti kuo greičiau, įvertinti visas aplinkybes

Drauge galime daugiau

info@pola.lt

www.pola.lt

www.priesvezi.lt

Facebook: [POLA prieš vėžį](#)

POLA

Pagalbos onkologiniams
ligoniams asociacija

Kartu sveikti lengviau